

SENECA

HERCULE SCOS DIN MINȚI

EDIȚIE BILINGVĂ

Traducere din limba latină,
studiu introductiv și note
de Traian Diaconescu

Ilustrații
de Andrei Măceșanu

HERCULE SCOS DIN MINȚI
HERCULE PE MUNTELE OETA

CUPRINS

HERCULE SCOS DIN MINTI	3
HERCULE PE MUNTELE OETA	153
DESPRE EDITIE	396
STUDIU INTRODUCTIV	397

HERCULE SCOS DIN MINTI

HERCULES FVRENS

HERCULE SCOS DIN MINTI

Tragedia aceasta este inspirată de piesa cu același titlu scrisă de Euripide. Mitul lui Hercules fusese reflectat în creații dramatice, la greci, de Sofocle, în *Philoctetes* (409 î.Hr.) și *Trachinienele* (407 î.Hr.), de Aristofan, în *Braștele* (405 î.Hr.), iar la romani de Naevius, în *Hercules proficiscens*, și de Accius, în piesele *Amphitryo*, *Alkestis* și *Heraclidae*. Peste vreme, marii dramaturgi europeni, de la Shakespeare la Racine, au valorificat scene, motive, sentențe din tragedia lui Seneca. În secolul al XVII-lea, J. Prevost a scris piesa *Hercule* (1614), Francesco López Zárate a compus piesa *Hercule furente e Oeta* (1651), iar în secolul al XVIII-lea, J. Fr. Marmontel a scris tragedia *Heraclides* (1752) și La Harpe, piesa *Philoctete* (1783). În secolul al XX-lea, mitul a fost dramatizat, printre alții, de N. Kazantzakis, în *Herakles* (1915), de F. Wedekind, în *Herkules* (1917), de Dan Botta, în *Alkestis* (1939) și de Fr. Durrenmatt, în piesa *Herkules und der Stall des Augias* (1954).

HERCVLES FVRENDS

Personae

IVNO
AMPHITRYON
MEGARA
LYCVS
HERCVLES
THESEVS
CHORVS

Scena Thebis

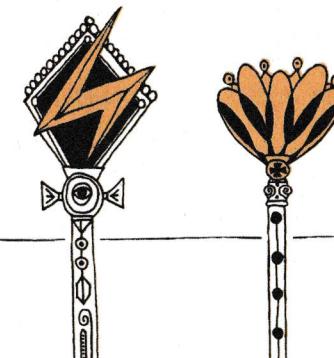
Notele de la subsolul paginii cu text latin se referă la variantele de text din manuscrise păstrate și codificate de filologi paleografi, aflate azi în marile biblioteci occidentale. Aceste note sunt utile, în primul rând, cercetătorilor și traducătorilor care dezleagă probleme controversate și, în al doilea rând, cititorilor preocupăți de istoria circulației textelor latine din Antichitate până în pragul Renașterii, când apare tiparul și editio princeps. Toate edițiile critice ale autorilor greci și latini conțin aceste note de text.

HERCVLE SCOS DIN MINTI

Personaje:

JUNONA
AMPHITRYO
MEGARA
LYCUS
HERCULE
THESEUS
CORUL TEBANILOR

Acțiunea se petrece în fața palatului din Theba.

IVNO

Soror Tonantis (hoc enim solum mihi
nomen relictum est) semper alienum Iouem
ac templa summi uidua deserui aetheris
locumque caelo pulsa paelicibus dedi;
tellus colenda est: paelices caelum tenent.
Hinc Arctos alta parte glacialis poli
sublime classes sidus Argolicas agit;
hinc, qua recenti uere labatur dies,
Tyriae per undas vector Europae nitet;
illinc timendum ratibus ac ponto gregem
passim u exerunt Atlantides.

MARCI LVCII ANNEI SENECAE TRAGODIAE N. VIII
HERCVLES. TROADES. PHOENISSA. MEDEA. PHAEDRA.
OEDIPVS. AGAMEMNON, THYESTES. HERCVLES.
INCIPIVNT E : Lucii annei senece tragedie incipiunt (et primo add.
T) hercules furens P T : Lucii annei senece incipit hercules furens
incipit S inscript. om. C V (in subscriptione huius fab. praenomen Publui
exhibit A, Lucii ceteri) | ante

1 IVNO E T: om. PCS V.

8 recenti E1 tepenti A

JVNONA, CORVL

JUNONA

Eu, soră a lui Tonans (căci numai acest nume
Mi-a mai rămas) lăsat-am și soțul ce mă-nșală
Și templele din ceruri, iar astăzi, ca vădană,
Mi-am dăruit palatul amantelor lui Joe.
Eu pe pământ trăi-voi; amantele ūn cerul.
De-acolo, de la polul de gheăță steaua Arctus
Conduce pe talazuri corăbii argiene,
De-aici, de unde ziua sporește-n primăvară
Străluce cel ce duse pe mări pe Europa
De-acolo urcă-n slavă pribegie Atlantide,
Mulțimea ce-ngrăzește talazuri și corăbii,

1 Prologul rostit de Junona cuprinde o curioasă descriere a sferei celeste în care concubinele lui Jupiter au fost metamorfozate în stele. Într-aceste stele sunt însă nume care nu reprezentă concubine (constelația Orion), iar alte nume nu corespund unei constelații (ca Semele, mama lui Bacchus). Dificultățile de ordin mitologic sau astronomic se explică prin faptul că Seneca descrie emisfera septentrională după *Atlasul lui Hercule Farnese*, redactat în vremea lui Augustus.

6 Callisto, fata regelui Lycaon, iubită de Jupiter, l-a născut pe Arcas. Junona, geloasă, a preschimbat pe Callisto într-o ursoaică. Jupiter, pentru a-l împiedica pe Arcas să-și ucidă mama, la o vânătoare, i-a metamorfozat în constelații situate la Polul Nord (*Ursa major* și *Ursa minor*).

9 Jupiter, preschimbat în taur, a răpit-o pe Europa, ducând-o peste valuri, în Creta.

10 Cele șapte fiice ale lui Atlas și ale Pleonei, metamorfozate de Jupiter într-o constelație, numite *pleiade*. Erau temute de navigatori deoarece prevesteau furtuna.

suasque Perseus aureus stellas habet;

hinc clara gemini signa Tyndaridae micant

quibusque natis mobilis tellus stetit.

15

Nec ipse tantum Bacchus aut Bacchi parens
adiere superos: ne qua pars probro uacet,
mundus puellae serta Gnostiace gerit.

Sed uetera sero querimur * * *

19a

* * * — una me dira ac fera

Thebana tellus matribus sparsa impiis

quotiens nouercam fecit! Escendat licet

meumque uictrix teneat Alcmene locum,

pariterque natus astra promissa occupet,

in cuius ortus mundus impendit diem

tardusque Eoo Phoebus effulsit mari

retinere mersum iussus Oceano iubar.

Non sic abibunt odia; uiuaces aget

uiolentus iras animus et saevus dolor

aeterna bella pace sublata geret.

30

Quae bella? quicquid horridum tellus creat

inimica, quicquid pontus aut aer tulit

terribile, dirum, pestilens, atrox, ferum,

fractum atque domitum est. Superat et crescit malis

iraque nostra fruitur; in laudes suas

12 ferro minax hinc terret *E1* : fera coma hinc exterret *A*13 aureus *E* : aureas *A*18 puelle serta gnostiace gerit *A* : puellas fert. anobis lac egerit (*uel*
egent) *E*19 sero *ω* : *om. rec. post* querimur *duo hemistichia excidisse censuit Richter*
< haec etiam noua / inulta patimur? >19b-21a (una... fecit) *om. A*20 matribus *Axelson Zwierlein* : nuribus *E*21 escendat *E1* : ascendat *A*26 iussus *E2* : iustus *E1* *interrogationis signum posuerent Axelson*
Zwierlein.

De-aici spăimântă zeii cu spada sa Orion,

Iar Pérseus stăpân e pe stelele-i de aur.

Acolo dau lumină scânteietorii Gemeni,

La nașterea lor Delos s-a fost oprit din clatin.

15

N-a fost de-ajuns că Bacchus și mama lui urcă
În cer. Să nu rămână vreo parte ne-ntinată,
Răsare sus ghirlanda cretanei Ariadna.

Mă tângui de ce fost-a... dar numai lutul Tebei,

Cel semănat cu multe femei necredincioase,

De-atâtea ori făcut-a o mașteră din mine.

Să suie-n cer pe-Alcmena care să-mi țină locul

Iar fiul ei să aibă chiar astrele promise!

La nașterea lui cerul jertfi o zi și Phoebus

Și-a zăbovit lumina la răsărit, sub valuri,

20

Căci el avea poruncă în Ocean s-o țină.

Aşa nu-mi sting eu ura: nestăpâniu-mi suflet

Și crunta mea durere va ațâta mânia-mi

Și spulbera-va pacea prin necurmate lupte.

Ce lupte? Monștrii care i-a zămislit pământul

25

Sau marea sau văzduhul din vremuri asfințite

Teribili, cruzi și aprigi, vătămători și crânceni

Au fost uciși. Heracle învinge și se nalță,

Mânia mea-l ajută și ura mea o schimbă

14 Frații Castor și Pollux, fiii lui Zeus și ai Ledei, au fost transformați,
după moarte, în constelația Gemenilor.16 Bacchus era fiul lui Jupiter și al Semelei, fiica regelui Cadmus.
Într-una din călătoriile sale, Bacchus a coborât în Infern, a inviat
umbra mamei sale și a urcat-o în Olimp.18 Ariadna, fiica lui Minos, părăsită de Theseus în insula Naxos, s-a
casătorit cu Bacchus. La nuntă, acesta i-a dăruit o diademă de aur
făurită de Hephaistus, metamorfozată apoi într-o constelație.

35 mea uertit odia: dum nimis saeuia impero,
patrem probau, gloriae feci locum.
Qua Sol reducens quaque deponens diem
binos propinqua tinguit Aethiopas face,
indomita uirtus colitur et toto deus
40 narratur orbe. Monstra iam desunt mihi
minorque labor est Herculii iussa exequi
quam mihi iubere: laetus imperia excipit.
Quae fera tyranni iussa uiolenta queant
45 nocere iuueni? Nempe pro telis gerit
quae timuit et quae fudit: armatus uenit
leone et hydra. Nec satis terrae patent:
effregit ecce limen inferni Iouis
et opima uicti regis ad superos refert.
Parum est reuerti, foedus umbrarum perit:
50 uidi ipsa, uidi nocte discussa inferum
et Dite domito spolia iactantem patri
fraterna. Cur non uinctum et oppressum trahit
ipsum catenis paria sortitum Ioui
Ereboque capto potitur? Et retegit Styga,
55 patefacta ab imis manibus retro uia est
et sacra dirae mortis in aperto iacent.
At ille, rupto carcere umbrarum ferox,
de me triumphat et superbifica manu
atrum per urbes ducit Argolicas canem.
60 Viso labantem Cerbero uidi diem
pauidumque Solem; me quoque invasit tremor,
et terna monstri colla devicti intuens

36 probau E1 : probauit A E2 | glorie feci locum Σ : inde qua lucem
premit A E2

37 qua sol reducens quaque reponens (deponens Σ) E : aperitque thetis
qua ferens titan A

43 quae E : quo A iussa A E2 F2 N2 : iura M

52 uinctum E : uictum A

54 potitur et ω : potitur? En Baden

56 dire A : durae E1 | 62 terna Σ : tetra A E2 | deuicti E2 : deuicta E1

35 În laude Alcide, căci poruncindu-i fapte,
Arăt că-i fiu lui Joe și-i cresc în lume faima.
Acolo unde sorii răsar și intră-n valuri
Si scaldă etiopii cu tortă lor arzândă,
Virtutea lui slăvită-i și ca de-un zeu oriunde
40 De el se povestește. Vai, nu mai am nici monștrii!
Mai lesne-i pentru Heracle de-a-ndeplini isprava,
Decât să-i dau poruncă. El o primește vesel.
Ce munci necruțătoare putea-vor să-ncovoie
Pe Tânărul cel aprig? Drept arme poartă fiare
Ce-au fost de el stârpite. Are pe umeri leul
Si hidra laolaltă. Nu-l mai începe lumea.
Iată, a rupt hotarul lui Joe cel din neguri
45 Si-aduce sus trofeul din Tartarul ce-nfrânt e,
Fu lesne să se-ntoarcă. Pierit-a legea morții.
Eu l-am văzut, eu însămi, după ce-nvinse bezna
Si-a biruit pe Pluton, cum i-arăta lui Joe
Trofeul luat din Hades. De ce nu-l puse-n lanțuri
Pe Dis ce soarta-i dete putere ca lui Zeus,
Stăpân să fie-n Ereb? Deschise, iată, Styx-ul
50 Si calea cea întoarsă din adâncimi de Tartar,
Iar taina morții zace de-acum desferecată.
Tot el, semet că rupse a umbrelor zăvoare,
Triumfă-acum asupra-mi și mâna sa trufășă
Conduce prin orașe argolice un monstru.
55 S-a-nfricoșat lumina când l-a văzut pe Cerber
Si soarele asemenei; privind învinsul monstru
Ce-avea grumazul triplu, mă cotropise groaza

36 În textul latin, *binos Aethiopas*: etiopii de rasă africană au asiatică
(cf. Vergilius, *Eneida*, IV, 481).

timui imperasse. Leuia sed nimium queror,
caelo timendum est, regna ne summa occupet
qui uicit ima: sceptra praeripet patri.
65 Nec in astra lenta ueniet ut Bacchus via:
iter ruina quaeret et uacuo uolet
regnare mundo. Robore experto tumet,
et posse caelum uiribus uinci suis
didicit ferendo; subdidit mundo caput
70 nec flexit umeros molis immensae labor
meliusque collo sedit Herculeo polus.
Immota ceruix sidera et caelum tulit
et me prementem: quaerit ad superos uiam.
75 Perge ira, perge et magna meditantem opprime,
congredere, manibus ipsa dilacera tuis:
quid tanta mandas odia? Discedant ferae,
ipse imperando fessus Eurystheus uacet.
Titanas ausos rumpere imperium Iouis
80 emitte, Siculi uerticis laxa specum,
tellus gigante Doris excusso tremens
supposita monstri colla terrifici leuet,
sublimis alias Luna concipiatur feras.
Sed uicit ista. Quaeris Alcidae parem?
85 Nemo est nisi ipse: bella iam secum gerat.
Adsint ab imo Tartari fundo excitae
Eumenides, ignem flammeae spargant comae,
uiperea saeuiae uerbera incutiant manus.

63 nimium A : minimum E1

66 lenta A : lentus E1 || ut bacchus E2

68 experto E : expenso A

72 melius E : medius A

76 dilacera E : iam lacera A

81 gigante E2 (ex is)

83 del. Leo

83-89 om. A

De-a mea poruncă... Totuși mă tângui de nimicuri.
De cer mi-e mie teamă, că-i va spune-Olimpul,
Cel care-a-nvins Infernul, răpi-va sceptru tatei.
Nu va veni la astre pe-un pașnic drum ca Bacchus,
Căta-va doar ruină, voi-va să domnească
În cer golit. Își umflă puterea sa-ncercată,
Știind că poate cerul purtat de el pe umeri
Prin forță să-l învingă; a pus sub boltă capul.
70 Și nu i-a-ndoit spata povara ei imensă
Și-a stat mai bine cerul pe gâtul lui Heracle.
A dus pe creștet bolta și stele nemîșcate
Și chiar pe mine însămi: el cată drum la ceruri.
Hai, tu mânie, frângere-i mărețele lui planuri
Atacă-l și sfâșie-l cu-a tale mâini tu însăti.
Ce-atâți la alții ura? Retragă-se și monștrii
75 Și chiar Eurystheus să nu mai dea poruncă.
Slobode-acum Titanii ce-au cutezat să rumpă
Puterile lui Joe: deschide grota Etnei,
Pământul în cutremur, când monstru se întoarnă,
Să-i libereze astăzi grumazele-i în zbucium,
Iar Luna cea înaltă alți monștri să conceapă.
Dar el i-a-nvins. Tu cauți pereche lui Alcide?
El e pereche sieși: cu sine ducă lupte.
80 Să vină azi chemate dintr-un străfund de Tartar
Eumenide; plete să-nvolbureze flăcări
Și mâinile cruntate să biciuie cu viperi.

81 Gigantul Enceladus, participând la revolta împotriva lui Zeus, a fost fulgerat și prăvălit de părintele zeilor în adâncurile muntelui Etna, din Sicilia.

83 În textul latin: *Luna concipiatur feras*. Pitagoreicii, citați apoi de astrologi, considerau că luna era o planetă locuită, ca pământul. Așadar putea să dea și ea naștere unor monștri.

MÂNIA MEA-L AJVTĂ
SI VRA MEA O SCHIMBĂ
ÎN LAVDE ALCIDĒ,
CĂCI PØRVNKINDV-I FAPTE,
ARÄT CĂ-I FIV LVI JOE
SI-I CRESC ÎN LVMÉ FAIMA.

Respect I, nunc superbe, caelitum sedes pete,
 90 humana temne. Iam Styga et manes ferox
 fugisse credis? Hic tibi ostendam inferos.
 Reuocabo in alta conditam caligine,
 ultra nocentum exilia, discordem deam
 95 quam munit ingens montis oppositi specus;
 educam et imo Ditis e regno extraham
 quicquid relictum est: ueniet inuisum Scelus
 suumque lambens sanguinem Impietas ferox
 Errorque et in se semper armatus Furor.
 Hoc, hoc ministro noster utatur dolor.
 100 Incipite, famulae Ditis, ardenter citae
 concutite pinum et agmen horrendum anguibus
 Megaera ducat atque luctifica manu
 uastam rogo flagrante corripiat trabem.
 Hoc agite, poenas petite uitiatae Stygis.
 105 Concutite pectus, acrior mentem excoquat
 quam qui caminis ignis Aetnaeis furit:
 ut possit animo captus Alcides agi,
 magno furore percitus, vobis prius
 insanendum est: Iuno, cur nondum furis?

90 ferox *A* : feros *E1*90 *post*91 *E F* (*litteris b a ordinem restituit E2, ut uid., quem tenent M N*)92 conditam *E* : conditum *A*94 quam *A* : qua *E*96 ueniet inuisum *E* : ueniet et inu. (et in inu. *P*) *P Tuel* ueniet utinam
 et inu. *C S V*100 cite *E1* : incite *A*101 anguibus *add.* *E2 in ras.*104 uitiatae *E* : uiolatae *A*107 animo *E* : animum *A*108 nobis *rec.* : uobis *ω*109 furis *E* : furit *A*

Trufaș, hai cată-ndată sălașele divine
 Nesocotind pământul. Crezi c-ai scăpat, semete,
 90 De mani și Styx? Aice pe cei de jos vedea-vei.
 Chema-voi pe zeița Discordia ascunsă
 Sub beznele adânce în care zac cei culpeși
 95 Și care-i apărată de grota unui munte.
 Voi scoate și voi trage din negura lui Pluton
 Ce-a mai rămas: veni-va neleguita Crimă,
 Sălbatica Trădare ce suge sânge geamăn,
 Eroarea și Sminteala-narmată împotrivă-ți
 Pe acestea, o, durerea-mi, le va chema în sprijin.
 Hai, agitați grăbite, voi slave-ale lui Pluto,
 100 Arzândul pin, iar ceata cu vipere în zbucium,
 Megaera s-o conduceă: și mâna sa funestă
 O bârnă uriașă din rug aprins să smulgă.
 Abateți, hai, asupra-i a Styx-ului pedeapsă,
 Loviți-i pieptul, mintea să-i ardă și mai strășnic
 105 Decât trosneau pe vremuri văpăi în vatra Etnei.
 Ca Hercule să poată, captiv, mânat să fie
 Și chinuit de furii, eu trebuie îndată
 Să-l scot din minți. Hai, Junona, de ce nu mi te-nfurii?

